

Paradigmatické a syntagmatické aspekty současné české vojenské terminologie a její užití v publicistickém stylu

Jana Tomšů

Centrum jazykové přípravy, Univerzita obrany Brno

jana.tomsu@unob.cz

ABSTRACT: The paper focuses on paradigmatic and syntagmatic aspects in more than five thousand terms from the military and security fields. The methodological basis for the description of the above mentioned aspects stems from the langue and parole synchronous dichotomy in the conception of the Prague functional structuralism. With regard to “langue” (system), the terms are seen as semantically compact, pretextual, discrete, bilateral, character units of the lexical level of language, which are characterized by conceptual articulation and hierarchization of the conceptual system of the denominated content. With regard to “parole” (text), the terms are monitored for their integrability in text, semantic unpredictability, verifiability of their occurrence and syntactic cohesion. Paradigmatic-syntagmatic aspects of the terms are closely interrelated. Both aspects primarily examine the form and function from their points of view and complement each other: the paradigmatic aspects from the perspective of the motivation of word formation and the structure of term collocations concerning a combination of parts of speech; the syntagmatic aspects from the perspective of the combinatorics of lexemes and valence related to them forming term collocations of two to eleven elements in the research sample. Attention has also been paid to the one- and multi-word terms that have a dominant representation in terminological systems.

Klíčová slova: terminologie, paradigmatické aspekty, syntagmatické aspekty, termínové kolokace

ÚVOD

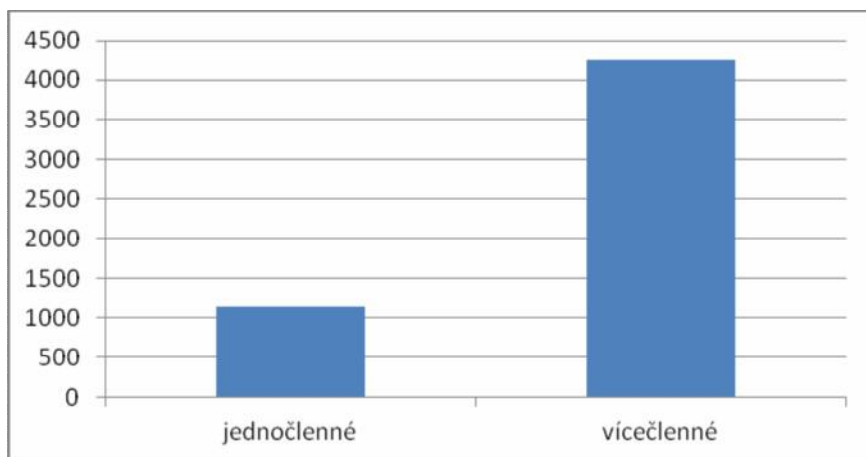
Základním zdrojem pro analýzu termínů byla česko – anglicko – francouzská terminologická databáze vojenských termínů a definic zpracovaná v letech 2000-2007 v rámci projektu obranného výzkumu Terminologie II. Tato databáze byla zpracována na základě excerpcí anglicko-francouzských standardizačních dokumentů NATO, EU, OSN a jejich českých překladů z let 1995 – 2007. Pro srovnání užití termínů jako prostředků odborného vyjadřování s jejich užitím v publicistickém stylu, kde často nabývají hodnotu neoborného vyjadřování, byl využíván Český národní korpus (Syn Pub 2009).

Metodologickým východiskem analýzy více jak pěti tisíc termínů je Mathesiova teze, že „Význam slova je určován jeho vztahem k ostatním slovům téhož slovníku, tj. jeho místem v lexikálním systému: a určit místo, které zaujímá slovo v lexikálním systému, je možno jen, známe-li strukturu tohoto systému“ (Mathesius, 1929/1970: 57). Mathesius jako jeden ze zakladatelů pražského strukturalismu navazuje na Saussurovo pojetí jazyka jako synchronního dynamického systému uspořádaného do struktury paradigmatických a syntagmatických vztahů, tvořící hodnotu znaku. Pražská škola zkoumá jazykové znaky systémové (languové) i textové (parolové) z hlediska formy, funkce a významu. Mathesius pojímal formu/strukturu slova jako výsledek funkcí, které slovo v jazyce plní, a to funkce onomaziologické (pojmenovací) a funkce „usouvztažňující“ (Mathesius, 1947: 157). Pro tvorbu termínů je dominantní onomaziologický přístup (Čermák, 2010: 140, 184) založený na přiřazení formy k existujícímu konceptu / pojmu. Koncepty jsou uspořádány do konceptového systému, ve kterém jsou řazeny v sestupném pořadí od nejobecnějšího ke specifitějšímu a tvoří systém

nadřazených, podřadných a souřadných konceptů. Hranice mezi koncepty jsou vymezeny definicí, na jejímž základě je konceptu přiřazena forma neboli pojmenování.

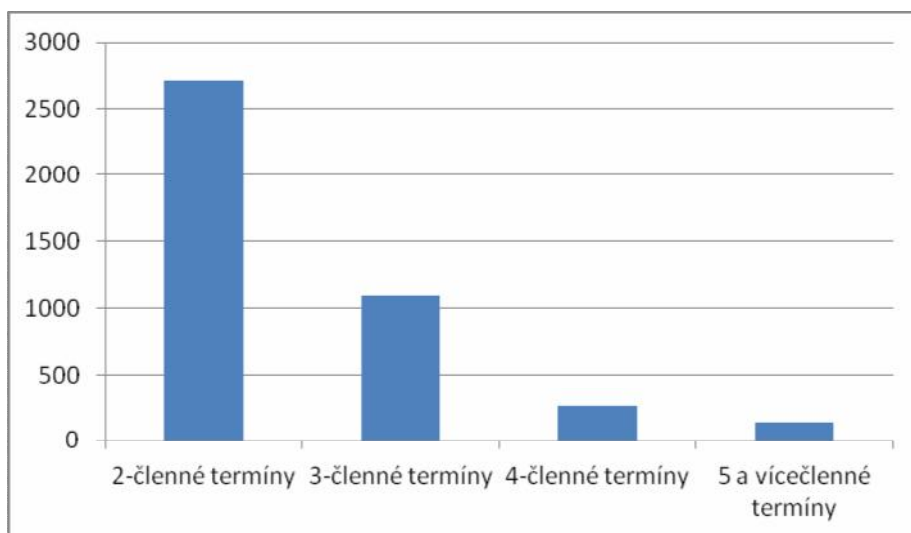
1 Rozdělení termínů podle počtu autosémantických slov

Analyzovaný vzorek čítal 5319 termínů z tematické oblasti vojenství a bezpečnosti. Termíny byly podle počtu autosémantických slov rozděleny na jednočlenné a vícečlenné. Jednočlenných termínů bylo 1044 (22%), vícečlenných termínů bylo 4265 (78 %).

Tabulka č. 1: Zastoupení jednočlenných termínů a vícečlenných termínových kolokací ve zkoumaném vzorku.

Vícečlenné termíny tvořily kolokace hierarchicky jednoduché, tj. dvoučlenné, kterých bylo 2712 (49 %), a kolokace vyššího řádu, tj. tří a vícečlenné, kde tříčlenných kolokací bylo 1089 (22 %), čtyřčlenných 259 (6 %), pětičlenných a vícečlenných 136 (3 %).

Tabulka č. 2: Zastoupení dvou, tří, čtyř, pěti a vícečlenných termínových kolokací ve zkoumaném vzorku.

Většina termínů byla strukturována v onomaziologických kategoriích substance a příznaku substance (Dokulil, 1962: 29-49), čemuž odpovídá nominální charakter termínů. Nejčastěji byla zastoupena substantiva a nominální struktury, které pojmenovávají substance konkrétní *tužkový dozimetr* i abstraktní *stínění*. Výsledkem dynamického příznaku substancí jsou substantiva verbální, která představují poměrně výraznou skupinu abstrakt a pojmenovávají především změny a procesy, např. *odmořování*, *zaminování*.

2 Obohacování terminologie z hlediska synchronního

Základem pro obohacování terminologie novými pojmenováními (termíny) je typologie daného jazyka (Skalička, 1951), slovní zásoba vlastní danému jazyku a principy a pravidla utváření slov (Dokulil, 1962: 19) v daném jazyce. Jedním z nejjednodušších způsobů obohacování slovní zásoby novým pojmenováním je přejetí již hotového pojmenování z cizího jazyka.

2.1. Přejímky z cizího jazyka

Ve sledovaném vzorku část termínů tvoří slova a slovotvorné prvky cizího původu. Především se jedná o termíny klasického řecko-latinského původu jako např. *antidotum*, *demilitarizace*, *detoxikace*, *geopolitika* aj. případně citátová slova typu *casus belli*, *casus foederis*, ...*in natura*. Vlivem internacionalizace jsou výrazným počtem zastoupeny termíny přejaté z živých jazyků především z angličtiny a francouzštiny, které velmi často vlivem překladů kalkují např. *half-thickness*→*polovrstva*, *ecological weapons*→*ekologické zbraně*, *threshold concentration*→*prahová koncentrace*, *immediate chemical casualties*→*okamžité chemické ztráty*, *appui feu*→*palebná podpora*, *soutien logistique*→*logistické zabezpečení* aj.

Vedle přejímek a kalků se jako další projev internacionalizace hojně vyskytuje hybridní tvoření termínů, a to v menší míře u kompozit, ale výrazně častěji u kolokačních termínů. Příkladem hybridních kompozit je *mikroprostor*, *produktovod*, *raketomet*, *granátomet*, *radiostanice* aj. V případě hybridního tvoření kolokačních termínů stojí často vedle sebe slova různého původu a různého stupně adaptace cizích prvků v češtině jako např. *akutní dávka ozáření*, *stochastické účinky ionizujícího záření*, *apod.*

Ve vzorku se vyskytly také termíny, které vznikly deproprizací (apelativizací) cizích proprií, např. *yperit*, *becquerel* aj.

I přes nepochybnou výhodnost internacionálních termínů, které usnadňují komunikaci, tendence pojmenovávat přejaté pojmy domácími prostředky je stále produktivní. Z hlediska sémantických vztahů se většinou jedná o absolutní případně částečnou synonymii termínů původu domácího a cizího. Posouzení konkurence užívání synonymních termínů domácích a cizích ukazuje různý stupeň jejich adaptace v českých publicistických textech. Např. systémově absolutní terminologická synonyma cizího a domácího původu *dekontaminace* a *částečná speciální očišťa* se v SynPub2009 vyskytly ve výrazně různých frekvencích (*dekontaminace* 175krát, *částečná speciální očišťa* 1krát). Frekvence ukazuje vysokou míru adaptace termínu *dekontaminace*, v jehož prospěch hraje jazyková ekonomie. V některých případech se ukázalo, že frekvence výskytu termínů cizího původu nejen že převážily svým užitím nad synonymickým termínem českého původu, ale získaly i českou slovotvornou/tvarotvornou podobu, např. *checkpoint (...na checkpointu...)* - *kontrolní místo*; *dozimetrista* aj. Ve vzorku se vyskytly rovněž cizí termíny, jejichž „ekvivalent“ českého původu představuje opis nebo výklad pojmu, a proto je kvůli své délce nevhodný pro běžné praktické použití, např. *(ne)kombatant = příslušník ozbrojených sil, který se přímo (ne)podílí na bojových činnostech*; *runway – vzletová a přistávací dráha*. Navzdory výše uvedeným příkladům sledovaný vzorek ukazuje vyšší adaptaci termínů českého původu nad termíny cizího původu. Tato skutečnost ukazuje jednak na pevnější zakotvení termínů domácího původu v terminologických systémech ve srovnání s ekvivalentem cizího původu, a jednak na fakt, že „nové“ termíny cizího původu ještě nebyly komunitou uživatelů přijaty, např. stále používaný termín *dýmotvorné látky* proti preferovanému termínu *fumiganty* nebo *slzotvorné látky* proti preferovanému *lakrymátory*.

2.2 Nemotivovanost a motivovanost termínů

Termíny patří jak ke slovům nemotivovaným (značkovým), tak motivovaným (popisným). Nemotivovanost slov se týká pouze jednočlenných termínů. Ve sledovaném vzorku z 1044 jednočlenných termínů se vyskytlo pouze 7 nemotivovaných *boj, dým, kód, mír, řád, trh, týl*. Z dalších 1037 jednočlenných termínů je dominantním způsobem slovtvorné stavby derivace (1001 termínů) *zadýmování, dýmovnička*, následuje kompozice, a to kompozice determinační (28 termínů) *bojeschopný, polomaska* a kompozice koordinační (10 termínů) *kyanovodík, chloramin, mykotoxiny, fytotoxiny*, a zkratky (5) *PHM, NATO, CIMIC*. U jednoslovných termínů se vyskytují ortografické modifikace jako *kanón – kanon, busola – buzola*; lexikálně-gramatické modifikace prefixální *samonaváděcí – autonaváděcí, mnohonárodní – multinárodní* i sufixální *výbušnina – výbušina*,

Termínové kolokace (vícečlenné termíny) jsou vždy motivované. Při jejich tvoření se v různé míře uplatňují procesy sémaziologicko-onomaziologické derivace využitím potenciální polyfunkčnosti lexikálních forem. Nejčastěji se jedná o metaforu, jejíž síla v profesní komunikaci spočívá v tom, že umožňuje jazykově uchopit skutečnosti, které v daném jazyce nejsou pojmově zvládnuty, a umožňuje je formulovat. Postupně se tyto profesní metafory terminologizují a začínou se užívat jako odborné termíny, přičemž výsledné pojmenování odborné skutečnosti někdy vede až k šokujícímu paradoxnímu vidění světa jako je tomu např. u termínů *kobercové bombardování, chirurgické bombardování, kyticová (buketová) mina, špinavá zbraň aj.* Ve zkoumaném vzorku se častěji vyskytuje derivace metaforická, a to jak jmenná např. *inteligentní munice, prchavé látky, radioaktivní déšť, dusivé látky*, tak i slovesná např. *kanibalizovat techniku, organizovat terén, vyčistit terén, umlčet nepřítele, odpoutat se od nepřítele*. Derivace metonymická se ve sledovaném vzorku vyskytuje výrazně méně např. *yperit*.¹ Ale daleko častěji se tento způsob vyjadřování objevuje v textu. K velmi frekventovaným metonymiím patří metonymie založené na prostorové souvislosti, které využívají místo obecně známé v souvislosti, na kterou odkazují např. *<Brusel hledá východisko z finanční krize>*, *<NATO bombarduje Afganistan>*, *<Praha podpoří humanitární pomoc>*, *<... memento Goražde a Srebrenici ...>*. Rovněž časté jsou metonymie založené na časové souvislosti např. *<11. září ...>*, *<hodina-H>*, *<den-D>*, *<6tídení válka>*, případně symbolické metonymie, kdy symboly, konkrétní označení abstrakt, se stávají přímým označením skutečností *<povedeme křížáckou výpravu proti terorismu>*, *<...země zla...>*.

3 Termínové kolokační paradigma

Termínové kolokace (Čermák, 2001: 193) jako pravidelná ustálená lexikální syntagmata jsou součástí systému (langue). Mají pevně danou strukturu, která je složena ze dvou a více lexikálních komponentů. Jednotlivé komponenty jsou slovnědruhově obsazeny a jsou spojeny syntaktickým vztahem determinace nebo koordinace.

Strukturálním základem kolokačních termínů determinačních je substantivum, které je v kolokacích blíže determinované jedním nebo více shodnými i neshodnými atributy vyjádřenými adjektivem nebo substantivem, případně nominální skupinou.

---

¹ Obrazné tvoření termínů se může lišit v jednotlivých jazycích. Např. termín *yperit* je v češtině založen na metonymii, neboť vychází z principu lokální souvislosti s místem prvního užití této dusivé bojové chemické látky na řece Ypers. Anglický a francouzský termín *mustard gas/gaz moutarde* je založen na metafoře, protože vychází z typické vlastnosti plynu, kterým je hořčičný zápach.

3.1 Dvoučlenné termínové kolokace

Nejjednodušší stavbu mají kolokační termíny dvoučlenné [2712 termínů], které se navzájem liší typem atributu, jeho slovnědruhovým obsazením a morfologickými vlastnostmi.

U dvoučlenných termínů byla nejfrekventovanější konstrukce **Adj**→**S** [1926 výskytů]. Jedná se o typ se shodným atributem v prepozici, který je vyjádřený adjektivem např. *bezpilotní prostředek, dálková detekce, pozorovací dálka, zbytková kontaminace*.

Druhou nejfrekventovanější konstrukcí u dvoučlenných termínů byl typ s neshodným substantivním genitivním atributem konstrukce **S**→**S_{gen}** [594 výskytů] např. *bod roznětu, koeficient oslabení, manévr palbou, skupina velení*.

Konstrukce shodného atributu v postpozici typu **S**→**Adj** např. *hydroxid amonný, bod atrakční* se vyskytovala výrazně méně [80 výskytů].

U konstrukce s neshodným atributem se vyskytují kolokace s předložkami **S¹** → (**праеп S²** gen, dat, akuz, loc, instr) [121 výskytů].

Poř.	Počet výskytů	Předložka	Příklad
1.	30	na	<i>boj na zdrženou, minování na dálku, neutralizace na dálku</i>
2.	14	k/ke	<i>objekt k ničení, pohotovost k přepravě, příprava ke zteči</i>
3.	11	pro	<i>prvky pro střelbu, souprava pro trhání, plošina pro shoz</i>
4.	7	s	<i>cvičení s vojsky, manipulace s materiálem,</i>
	7	v	<i>činnost v hloubce, pohyblivost v terénu, palba v protipřípravě</i>
5.	5	z	<i>nemoc z ozáření, útok z chodu, vyjití z boje</i>
	5	o	<i>dohoda o obraně, hlášení o situaci, záznam o zátarasu,</i>
6.	4	do	<i>vedení do pohotovosti, předání do podřízenosti,</i>
	4	po	<i>údržba po provozu, shromaždiště po dekontaminaci</i>
	4	proti	<i>zařízení proti deadjustaci, zločin proti lidskosti</i>
7.	3	při	<i>dávka při střelbě, pomoc při katastrofách</i>
8.	2	bez	<i>projekce bez překvapení, zásoba bez funkce</i>
	2	od	<i>odpoutání od nepřítele</i>
	2	před	<i>ochrana před kontaminací, prevence před katastrofami</i>
9.	1	podle	<i>let podle přístrojů</i>

Tabulka č. 3: Výskyt předložek ve dvoučlenných termínových kolokacích.

Potenciální možnost záměny slovosledu inverzním tvořením slovosledných variant se ukazuje jako možná pouze u termínů se závislým genitivem proprií, např. *Beaufortova stupnice i stupnice Beaufortova; Stimsonova doktrina i doktrina Stimsonova*.

U dvoučlenných kolokací se rovněž vyskytují kolokační termíny s postponovanou zkratkou, např. *látka BZ, zabezpečení PHM, agentura NATO*, případně s anteponovanou zkratkou *N-yperit, VPD nezpevněná*.

U dvoučlenných termínových kolokací se rovněž vyskytují **konstrukce se slovesem**. Ve dvou výskytech jde o typ **S** → **V_{inf}** např. *schopnost přežít, schopnost vydržet*. V osmi výskytech jde o konstrukci **V** → **S** např. *poutat nepřítele, provádět průzkum, provést rozmístění, ovládnout prostor, vyřadit z boje*.

Vzácné jsou u dvoučlenných termínů **konstrukce s adverbiiem**. Ve sledovaném vzorku se vyskytují pouze dvakrát, a to *postup vpřed, předem rozmístit*. Častěji tento typ konstrukce najdeme v oblasti povelů a rozkazů např. *Čelem vzad!, Pochodem vchod!, Vpravo hled!*, které ale nebyly předmětem zkoumání.

3.2 Tříčlenné termínové kolokace

Strukturně složitější se jeví tříčlenné termíny [1089 výskytů], které zpravidla rozšiřují dvoučlenný strukturní typ termínů, prohlubují jeho hloubku o jeden stupeň a rozvíjejí syntaktické vztahy mezi jednotlivými komponenty.

U tříčlenných termínů se nejčastěji se vyskytovaly termínové kolokace s několikanásobným shodným atributem typu $\text{Adj}^2 \rightarrow (\text{Adj}^1 \rightarrow \text{S})$ [296 výskytů], kde atribut Adj^2 rozšiřuje bázevý dvoučlenný termín, úží jeho sémantický obsah a podílí se na hierarchizaci pojmové struktury, např. *aktivní dálková detekce, pasivní dálková detekce*.

Druhým nejčastějším typem tříčlenné kolokace byl typ s neshodným rozvitým genitivním atributem $\text{S}^1 \rightarrow (\text{Adj}_{\text{gen}} \rightarrow \text{S}^2_{\text{gen}})$ [264 výskytů]. U tohoto typu S^1 je obvykle substantivum obecné SZ rozšířené dvoučlenným termínem např. *analýza logistické podpory, centrum elektronického boje, čára bezpečnostní vzdálenosti, hustota zaminovaného prostoru, podpora taktického letectva* aj.

Třetím typem je typ $\text{Adj} \rightarrow (\text{S}^1 \rightarrow \text{S}^2_{\text{gen}})$ [157 výskytů] např. *zpravodajské zabezpečení boje, logistická podpora vojsk*.

Čtvrtým nejčastějším typem byla konstrukce typu $\text{S}^1 \rightarrow (\text{S}^2_{\text{gen}} \rightarrow \text{S}^3_{\text{gen}})$ [90 výskytů] např. *skupina koordinace palby, vrchol dráhy střely, stav ohrožení státu*.

Dále následují:

Typ $(\text{Adj} \rightarrow \text{S}^1) \rightarrow_{\text{praep}} \text{S}^2$ např. *technická údržba na bojišti, technická údržba v blízkosti, technická údržba v kontaktu, volný shoz bez padáku*.

Typ $(\text{S}^1 \rightarrow \text{S}^2_{\text{gen}}) \rightarrow_{\text{praep}} \text{S}^3$ např. *průzkum min na dálku, průzkum min na místě, rozmístění vojsk mimo boj, zřizování průchodu z chodu*.

Typ $\text{S}^1 +_{\text{praep}} (\text{Adj} \rightarrow \text{S}^2)$ např. *mina s elektromagnetickým rozněcovačem, mina s prostorovým účinkem, mina s horizontálním účinkem, mina pro ruční kladení*

Typ $\text{S}^1 +_{\text{praep}} \text{S}^2 +_{(\text{praep})} \text{S}^3$ např. *mina pro minování na dálku*.

V tříčlenných termínech je frekvence výskytu předložek následující

Poř.	Počet výskytů	Předložka	Příklad
1.	64	pro	důstojník pro řízení přesunu
2.	26	na	průzkum min na dálku
3.	19	v/ve	navigace v malé výšce
4.	18	s/se	útok se zkrácenou přípravou
5.	13	k/ke	příprava objektu k ničení
6.	7	o	zákon o podobnosti výbuchu
7.	6	proti	ochrana proti zápalným zbraním
8.	5	podle	členění materiálu podle určení
	5	za	ničení protivníka za přesunu
9.	4	do	střední doba do opravy
	4	z	zřizování průchodu z chodu
10.	3	při	situace při hromadných ztrátách
11.	2	bez	dekontaminace bez použití vody
	2	mezi	bezpečná vzdálenost mezi vozidly
12.	1	mimo	rozmístění vojsk mimo boj
		po	doba údržby po poruše

	pod	<i>jízda tanků pod vodou</i>
	před	<i>prevence před krizovými situacemi</i>
	přes	<i>most přes suchou překážku</i>

Tabulka č. 4: Přehled výskytu předložek ve tříčlenných termínových kolokacích.

V případě konstrukce s adverbium se u tříčlenných termínů adverbium vyskytuje na prvním místě např. *povrchově aktivní látky, předem připravená obrana, spěšně zaujatá obrana, dálkově řízená mina*, na druhém místě *sklad plně automatizovaný, sklad vysoce mechanizovaný*, i na třetím místě *pořízení věci najednou aj.*

3.3 Čtyřčlenné a vícečlenné termínové kolokace

Vznikají vstupem jednotlivých atributů a hotových kolokací do dvoučlenného případně tříčlenného termínu např. čtyřčlenný termín *cílově situované minové pole* vznikl vstupem adverbia a atributu do dvoučlenného termínu *minové pole*, nebo vznikají kombinací jednodušších kolokačních termínů, např. *systém monitorování* → *systém monitorování radiační, biologické a chemické situace* → *meteorologické zabezpečení systému monitorování radiační, biologické a chemické situace*. Ve zkoumaném vzorku nejdelší termín z hlediska počtu autosémantických slov byl termín čítající 11 autosémantických slov *vojensko-politický rámeček pro operace vedené v souladu s programem Partnerství pro mír a řízené NATO*, následoval termín čítající 10 autosémantických slov *místní krizový štáb pověřený řízením záchranných operací v případě přírodních katastrof*, dále 9 slov *ochrana osob, výzbroje, vojsk a objektů proti účinkům radioaktivních a toxických látek*, 8 slov *meteorologické zabezpečení systému monitorování radiační, biologické a chemické situace*.

Mezi vícečlennými termíny se vyskytují rovněž **termíny koordinační**, které představují především výčtové kolokace vzniklé sloučením jednočlenných termínů např. *výzbroj, technika a materiál* nebo stažením dvou dvoučlenných kolokačních termínů souřadně spojených vzniká formálně jedna tříčlenná kolokace např. *filtrační zařízení a ventilační zařízení* > *filtrační a ventilační zařízení* nebo *vyprošťovací prostředek a odsunový prostředek* > *vyprošťovací a odsunový prostředek* nebo *hranice čisté části a hranice nečisté části* > *hranice čisté a nečisté části*. U všech koordinačních struktur se vyskytovala souřadná spojka **a**. Problematické se jeví určení hranice mezi víceslovným termínem založeným na pojmovém vztahu koordinace a slučovacím spojením dvou termínů, které jako celek není termínem.

ZÁVĚR

Ze sémantického hlediska struktura sledovaných termínů odráží pojmovou členitost a hierarchizaci jimi pojmenovaného obsahu. Je odrazem konceptového systému vymezené terminologické oblasti. V závislosti na tomto systému se termíny morfematically, syntakticky i sémanticky rozvíjí ve struktuře paradigmatických a syntagmatických vztahů. Zmnožují se vztahy uvnitř jednoslovných termínů i termínových kolokací ve smyslu lineární i nelineární determinace realizované v různých morfematically a slovosledných variantách, zvyšuje se počet formálních členů tvořící termín a prohlubuje se hierarchická struktura. Čím užší, specializovanější a tedy složitější a kompaktnější pojem termíny pojmenovávají, tím více jsou formálně početnější.

REFERENCE

ATKINS, S. - RUNDELL, M.: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford University Press, 2008

- ČERMÁK, F. – Blatná, R. (eds.): *Manuál lexikografie*. Praha: H&H, 1995
- ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001
- ČERMÁK, F.: *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, 2010
- ČERMÁK, F.: *Morfematika a slovtvorba češtiny*. Praha: NLN, 2011
- ČERMÁK, F.: *Syntagmatika a paradigmatica českého slova II. Morfologie a tvoření slov*. Praha: Univerzita Karlova, 1990
- DOKULIL, M.: *Tvoření slov v češtině I Teorie odvozování slov*. Praha: Academia, 1962
- MATHESIUS, V.: *Jazyk, kultura a slovesnost*. Praha: Odeon, 1982
- MATHESIUS, V.: *Řeč a sloh*. Praha, Československý spisovatel, 1966
- MATHESIUS, V.: *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947
- SKALIČKA, V.: *Typ češtiny*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951
- SAUSSURE, F. de: *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Odeon, 1989
- Český národní korpus - SYN PUB2009*, 2009. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz>>